

„КРАЉЕВСТВО СРБИЈА“ У ИСТОРИОГРАФИЈИ

Сажетак: За историју „Краљевства Србије“ од 1718. до 1739. године, као једне од аустријских провинција, постоје различити историјски извори који омогућавају увид не само у војно-политичка догађања, већ и у њен унутрашњи живот. У досадашњој домаћој и светској историографији, за обраду ове теме махом су коришћени извори Државног архива у Бечу и то Архива финансија и Архива дворске коморе (Finanz – und Hofkammerarchiv), као и Ратног архива (Kriegsarchiv) које је објавио Јохан Лангер. Ове изворе су за проучавање уређења Краљевства Србије, као и за проучавање демографске слике и кретања на овом простору, с правом користили историчари више од једног века. Уз обилат рад појединих домаћих историчара ова тема српске и европске историје постаје предмет нових истраживања од почетка 70-их година XX века. Овај рад пружа увид у достигнућа историографије на тему „Краљевства Србије“.

Кључне речи: Краљевство Србија, Хабзбуршка монархија, историографија, Коморски архив, Ратни архив, истраживања

Након ратних дејстава у аустро-турском рату и потписаног мировног уговора у Пожаревцу 1718. године, српске територије јужно од Саве и Дунава ушле су у састав Хабзбуршке монархије. Уређена по принципу Темишварског Баната, новоосвојена земља добила је назив Краљевство Србија (Königreich Serbien) и налазила се под управом представника Дворског ратног савета (Hofkriegsrath) и Дворске коморе (Hofkammer). За бечки двор су након неуспеле опсаде Беча 1683. године ова територија и њено становништво били предмет посебног интересовања. Постигнутим војним успесима Хабзбуршка монархија је отворено почела да истиче претензије поткрепљујући то ученим историјским и правним расправама.¹ Кроз истицање титуле „Краљевство“ или „Краљевина Србија“ које срећемо на географским картама из тог периода дата је велика важност овој територији и због чињенице да је представљена као посебна, а не као део Угарске. Београд се на вџдутама и у публикацијама насталих на почетку 18. века титулира као главни град Краљев-

¹ Орбиново дело *Краљевство Словена Србе и „Краљевство Србију“* уводи на велика врата у оквиру европске историографије. Р. Самарџић, *Краљевство Словена у развојку српске историографије*, у: Мавро Орбин, *Краљевство Словена*, Београд, 1968, СХХI.

ства Србије уз истицање осталих градова који њој принадлеже: Смедерево, Рам, Видин, Ниш, Нови Пазар, Призрен и Приштина што приближно говори о војним достигнућима аустријске војске у Великом бечком рату.²

Након потписивања Пожаревачког мира, Хабзбуршка монархија је уложила велике напоре да новоосвојене области преуреди по свом моделу, у уверењу да ће се на тим просторима задржати и чак проширити ка југу. Нови аустро-турски рат (1737–1739) и након тога склопљен београдски мир, условили су поновно враћање овог дела Србије у границе Османског царства. Повлачећи се ка *limesu* на Дунаву, аустријски чиновнички апарат у београдској администрацији је своје званичне списе понео са собом, чији садржај сведочи како о оновременим политичким околностима тако и о животима „обичних“ људи.³

Предмет нашег проучавања у овом раду је однос историографије према једном занимљивом исечку хабзбуршке политике према новоосвојеним територијама на Балкану. Често указивање на недовољан интерес за писање опште историје у српским научним круговима показује се и на примеру проучавања аустријске власти у Србији. Српска историографија не баштини књигу која у целини заокружује историју Хабзбуршке монархије, чија политика је често играла одлучујућу улогу по српски народ, па је самим тим и систем управе у Краљевству Србији, као једне од њених провинција, садржао многе недоречености у домаћој историографији, нарочито када се говори о систему управе и организовању институција. Наведени разлози определили су нас, када је у питању историја Хабзбуршке монархије у 17. и 18. веку, да се осврнемо на литературу стране провинијенције. Дела Чарлса Инграа, Хермана Бидермана, Ериха Целнера и осталих страних историчара, затим поглавља посвећена историји Хабзбуршке монархије у Клиовим издањима историје Европе од 16. до 19. века, као и *Успон Европе* Драгољуба Живојиновића само су нека која дају извесна обавештења о најважнијим државним институцијама монархије.⁴ Такође, дела која говоре о економској политици и уопште при-

² А. Милошевић, Настанак и развој концепта Краљевине Србије у барокној историографији и визуелним медијима. Зборник – Музеј примењене уметности, бр. 6, Београд 2010, 20–22.

³ М. Ђорђевић, Administration of Belgrade (1720–1738). U: G. Barth-Scalmani, J. Bürgschwentner, M. König, C. Steppan, Forschungswerkstatt: Habsburgermonarchie im 18. Jahrhundert, Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des 18. Jahrhunderts, Bd. 26, Bochum, 2012. 193.

⁴ C. Ingraо, Habsburg monarchy 1618–1815. Cambridge University Press, 1994. H. Bidermann, Geschichte der österreichischen Gesamt-Staats-Idee (1526-1804), Abtheilung I, Wien 1972. E. Zöllner, Geschichte Österreichs von den Anfängen bis zur Gegenwart, Wien 1984. E. Zöllner, Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus, Wien, 1983. Goluebeva Maria, The Habsburgs and Central Europe, 1683–1723, unpublished, www.oup.co.uk/pdf/0-19-928144-0.pdf. G. Pruckner, Der Turkenkrieg 1716–1718: Seine Finanzierung und Militärische Vorbereitung, Wien, 1946. (необјављена докторска дисертација). O. Regele, Der Österreichische Hofkriegsrat (1556–1848), Wien, 1949. B. Rill, Karl VI. Habsburg als barocke Großmacht, Graz, Wien, Köln, 1992. G. Stadtmüller, Geschichte der habsburgischen Macht, Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, Kohlhammer 1966. R. Topka, Der Hofstaat Kaiser Karl VI, Wien 1954. (необјављена докторска дисертација). Д. Живојиновић, Пожаревачки уговор у светлости политичких збивања у Европи (1715–1720), Зборник Историјског музеја

вреди Хабзбуршке монархије, као и о демократским процесима дотиче у одређеној мери и територију и становништво Краљевства Србије.⁵ У потрази за историографским радовима који садрже сведочанства о Краљевству Србији, потребно је обратити пажњу на коришћену изворну грађу из домаћих и страних, првенствено бечких архива. Припадници старије генерације историчара задужили су нараштаје својим прилозима и тематским збиркама претежно заснованим на грађи наших архива штампаним у периодичним издањима: Димитрије Руварац (Писма Максима Суворова руско-српског учитеља и митрополита Мојсија Петровића) и Радослав Грујић (Прилози за историју Србије у доба аустријске окупације).⁶

Грађа у страним архивима годинама је измицала пажњи истраживача, да би прву расправу о изворима који се тичу аустријске управе у Краљевству Србији, објавио Јохан Лангер под називом „Serbien unter kaiserlichen Regierung 1717–1739“.⁷ Почетком прошлог века Драгољуб Павловић је, на основу ове грађе Коморског архива (Hofkammerarchiv), написао две, по много чему до данас непревазиђене студије: „Административна и црквена политика Аустрије у Србији од 1718–1739“ и „Финансије и привреда за време аустријске владавине у Србији“. Обједињене у књизи *Аустријска владавина у северној Србији (1718–1739)* најпре су анализирани подаци спроведених конскрипција и представљене демографске промене уочене након аустро-турског рата 1716–1718, при чему је наглашена и политика аустријских власти у погледу насељавања ове територије царским поданицима и хришћанима из Османског царства.⁸ Организовање институција представљено је кроз стварање администрације по угледу на темишварску, чији је пословни делокруг имао више секција, а који се највише интересовао за финансије и привреду Краљевства Србије. Такође и верска политика монархије била је предмет проучавања у једном поглављу у ком се наглашава толерантан однос према српској цркви, али уз присуство католичких црквених редова у местима које су насељавали Немци. На крају аутор има приметно негативан став када су у

Србије, бр. 7, Београд 1970, 198–205. Д. Живојиновић, Успон Европе (1450–1789), Београд 2000. Хелмут Г. Кенигсбергер, Џ. К. Боулер., Џ. Л. Моуз, Европа у 16. веку, Београд 2002. Д. Х. Пенингтон, Европа у 17. веку, Београд, 2002. М. С.Андерсон, Европа у 18. веку, Београд. 2003.

⁵ Tschugguel, Helga: Österreichische Handelskompagnien im 18. Jahrhundert und die Gründung der Orientalischen Akademie als ein Beitrag zur Belegung des Handels mit dem Orient, (необјављена докторска дисертација), Wien 1996. С. von Peez, Die Landsverleger-Compagnia zu Wienn. Die erste Kriegsversorgungs-Gesellschaft 1622–1624. Altösterreichs Handelskompagnien, Bd.1, Wien, 1918. I. Pärvev, Joy and Glory. Die Eroberungen Belgrads 1717 und 1789 als Medienereignis im Alten Reich, u: The Habsburg Empire and the Orthodox World in the Eighteenth and Nineteenth Centuries, Borchum 2012. 93–108.

⁶ Д. Руварац, Писма Максима Суворова руско-српског учитеља и митрополита Мојсија Петровића, Споменик СКА, књ. 49, Београд 1910. 74–95; Р. Грујић, Прилози за историју Србије у доба аустријске окупације: (1718–1739), Споменик СКА, књ. 52, Београд 1914, 84–208.

⁷ J. Langer, Serbien unter der kaiserlichen Regierung (1717–1739), Mittheilungen des k. und k. Krieg-sarchivs, neue Folge, 3, Wien 1889. 157–247.

⁸ Д. Павловић, Аустријска владавина у северној Србији: (од 1718–1739.), Београд 1901.

питању резултати аустријске владавине, који су последица лошег рада чиновништва, односа католичког према православном свештенству, као и лоших економских прилика.

Корак даље у односу на анализе и резултате Драгољуба Павловића и радове у дотадашњој стручној периодици учинио је Душан Поповић збиркама: „Грађа за историју Београда 1711–1739. године“ и „Грађа за историју Београда 1717–1739. године“ у коауторству са Милицом Богдановић.⁹ У овим збиркама прикупљено је и нешто података за историју друштва тога времена у ширем смислу речи, пореклом из разних архивских изворишта домаће провинијенције. На основу тог, прилично једноличног материјала Поповић је написао монографију *Србија и Београд од Пожаревачког до Београдског мира 1718–1739 године*, допунивши заправо њену ранију верзију штампану под насловом *Београд пре 200 година*.¹⁰ Састављена из два дела, књига пружа увид у управну поделу територије Краљевства Србије са детаљним подацима о насељеним и ненасељеним местима након аустро-турског рата 1716–1718. године. Као и код Драгослава Павловића обрађена је фискална и привредна политика монархије и верски живот у Краљевству Србији уз коришћење и Лангерових објављених извора. Пратећи демографске промене које су наступиле у Београду по окончању рата Поповић у другом делу књиге допуњује слику подељеног Београда на српски и немачки, бавећи се организацијом локалних власти и свакодневним животом становништва.

За разлику од многобројних дела о историји Темишварског Баната под влашћу Хабзбурга, у страниој историографији постоји само једно дело које се бави аустријском управом у Србији, настало почетком 20. века. Необјављена докторска дисертација под насловом „*Serbien unter österreichischen Regierung nach dem Falle Belgrads*“ (1717) Алоиза Хајека на објављеној изворној грађи Јохана Лангера даје систематичан преглед уређења Краљевства Србије.¹¹ Из угла страних историчара предочене су организација и реформе аустријских институција у току двадесетогодишње управе које су, како се наводи, дале основу уређења потоње Кнежевине и Краљевине Србије. Закључак Хајека изнет као одговор Павловићевом мишљењу о више негативном управљању у Краљевству Србији, представља и однос српске и историографије немачког говорног подручја у коме су кључни утицај имале политичке околности пред избијање Првог светског рата.

О доприносу који су овој теми дали историчари након Другог светског рата можда највише говори листа потписаних истраживача са ових простора која се налази у фасцикли „*Bergwerke in Serbien und der Wallachei*“ у Финан-

---

⁹ Д. Поповић, Грађа за историју Београда од 1711–1739. године, Споменик СКА, бр. 78, Београд 1935. Д. Поповић, Милица Богдановић, Грађа за историју Београда 1717–1739. године, Историјски архив Београда, Београд 1958.

¹⁰ Д. Поповић, Србија и Београд од Пожаревачког до Београдског мира 1718–1739 године, Београд 1950.

¹¹ А. Hajek, *Serbien unter österreichischen Regierung nach dem Falle Belgrads 1717*, Wien 1912.

сијском и Коморском архиву у Бечу. То су пре свих Срета Пецињачки, Рајко Веселиновић и Душан Пантелић који су својим радовима након дужег времена померили границе када су у питању сазнања о различитим аспектима аустријске управе у Краљевству Србији и поставили велики број питања у намери да дају полета новим истраживањима.

Срета Пецињачки је у својим радовима испољио свестран интерес у проучавању аустријске управе у Србији, будући да се бавио архивским истраживањима, политичком и економском историјом.¹² Његови радови посвећени дистриктском уређењу Краљевства Србије, фискалној политици, уређењу локалних институција, привредном животу са посебним акцентом на трговински промет са Османским царством и покретање производње у рудницима, као и прилози проучавању организације домаће милиције коју је чинило српско становништво, објављивани су у часописима домаће провинцијације у периоду од 1970. до 1983. године. Корисни подаци могу се наћи и у чланцима истог аутора који говоре о пограничним гарнизонима аустријске војске и њиховим снабдевањем до почетка аустро-турског рата 1737–1739. године.¹³

Најновији радови млађих и старијих историчара базирани на архивским истраживањима у Бечу, Будимпешти, Темишвару и Истанбулу показују тенденцију да се на нов и свеобухватан начин нађу одговори на питања које старије генерације нису успеле да реше.¹⁴ Многобројни семинари, радиони-

¹² Списак свих радова Срете Пецињачког видети у: М. Митровић, Животни пут и дело Срете Пецињачког, Зборник Матице српске за историју, бр. 30, Нови Сад 1984, 202–211.

¹³ С. Пецињачки, Једна спецификација из 1730. године о царинском промету оршавске и радојевачке царинарнице, Развитак XII/2, Зајечар 1972, 101–103. Исти, Неколико података о аустријској Краљевини Србији од 1731. до 1736. године, Зборник Народног музеја, X, Чачак 1980, 97–117. Исти, Царински приходи и расходи аустријске Краљевине Србије 1730–1732. године, Мешовита грађа XI, Београд 1983, 73–133. Исти, Основни подаци о Браничеву и Тимочној крајини из 1720. године, Развитак, бр. 11/2, Зајечар, 1971, 56–63. Исти, Три документа о североисточној Србији из прве половине XVIII века, Развитак 10/6, Зајечар 1970, 127–132. Исти, Ситни прилози за историју североисточне Србије под аустријском владавином 1718–1739. године, Развитак 10/4-5, Зајечар 1970, 81–88. Исти, Различити подаци о Браничеву и Тимочној крајини из 1718–1738. године, Развитак 12/6, Зајечар 1972, 71–79. Исти, Распоред домаће милиције аустријске Краљевине Србије у 1725. години, Зборник народног музеја, бр. 8, Чачак, 1977, 37–59. Исти, Извештај К. А. Виртемберга о неким тврђавама и домаћој милицији аустријске „Краљевине Србије“ у 1720. години, Мешовита грађа (Miscellanea), бр. 5, Београд, 1977, 59–69. Исти, Различити подаци из 1732–1733. године о коморским насељима рудничког дистрикта, Зборник радова Народног музеја, бр. 6, Чачак 1976, 31–84. Исти, Подаци о прописима и пореским дажбама у Србији од 1717. до 1719. године, Мешовита грађа (Miscellanea), бр. 3, Београд, 1974, 41–80. Исти, Војна контрибуција југословенских и других земаља Аустријске царевине од 1700. до 1746. године, Мешовита грађа (Miscellanea), бр. 5, Београд, 1977, 53–56. Исти, Мале вести о обнови рудника Кучајна у 1722. години, Развитак, бр.16/1, Зајечар, 1976, 84–88. Исти, Мањи прилози о Мајданпеку и његовом пословању у периоду 1720–1736. године, Развитак, бр. 14/1, Зајечар, 1974, 89–100.

¹⁴ Ј. Пешаљ, Надзор и контрола странаца у 18. веку. Случај Хабзбуршке монархије, БИГ II, Београд 2011, 177–190. Исти, Између врача и лекара: обележја здравствене културе, у: А. Фотић, Приватни живот у српским земљама у освит модерног доба, Београд, 2005, 475–502. Исти, The Mobility Control of the Ottoman Migrants in the Habsburg Monarchy in the Second Half

це и рад на заједничким пројектима младим истраживачима омогућава чвршћу сарадњу и повезивање академских заједница свих струковних области, као и када су у питању истраживања 18. века.

Објављени извори из Коморског архива у Бечу о приходима царинских испостава у Краљевству Србији представљају обиман подухват којим је Пецињачки пружио могућност утврђивања обима трговине између две царевине базиране на уговору о трговини и пловидби склопљеном на крају мировне конференције у Пожаревцу 1718. године. Привредни живот, пре свега трговина и прерађивачка делатност, заступљени су у великој мери и у раду Богумила Храбака „Јевреји у северној Србији 1688–1739. године“. Аутор се у њему бави пословним активностима Јевреја, пре свега откупом монополског положаја у производњи пива и ракије у Београду.¹⁵

Обрада ове теме добила је још више на значају објављивањем аката и протокола аустријских чиновника у београдској администрацији под називом „Подаци о Србији у протоколима Дворског ратног савета у Бечу (1717–1740)“, које је истражио Мирко Митровић у фондовима архива Дворског ратног савета. Реч је о серијама *Expeditorum* и *Registratorum* насталим у току многоструке активности врховне војне и коморске власти и њених подручних органа чији је садржај у значајној мери проткан бројним опсервацијама из свакодневног живота. Од посебног значаја су подаци који се односе на етничке, а у вези са тим и верске и националне прилике. Осим тога, посебна врста протокола односи се на аустро-турске ратове, разбојништва и уопште јавну безбедност, као и на бројне епидемије куге у Краљевству Србији. Фор-

---

of the Eighteenth Century. u: The Habsburg Empire and the Ortodox World in the Eighteenth and Nineteenth Centuries, Bochum 2012, 55–64. N. Elibol, A. Küçükkalay, mplementation of the Commercial Treaty of Passarowitz and the Austrian Merchants, 1720–1750. Y: C. Ingraio, N. Samardžić, J. Pešalj, The Peace of Passarowitz, 1718., Perdue University Press, Indiana 2011, 159–178. С. Катић, Улога Јевреја у отварању рудника Кучајна и Мајданпек у другој половини XVI века, Годишњак за друштвену историју, св. 1/2, Београд, 2001, 7–17. Ћ. Бошковић, Један попис села Митровачког провизората из 1720. године, Зборник Матице српске за историју, бр. 79–80, Нови Сад 2009, 71–96. Гавриловић, Владан: Фрагменти прометног протокола контумаца у Параћину (1723, 1731. и 1733), Мешовита грађа, 29, Београд, 2008, 73–80. В Гавриловић, Подаци из 1737. о народној милицији у Краљевини Србији, Историјски часопис, књ. 47, Београд, 2000, 249–262. Исти, Подаци из 1737. о народној милицији у Краљевини Србији, Историјски часопис, бр. 47, Београд, 2000, 249–262. С. Гавриловић, О борби Срба у Хабзбуршкој монархији за политичко-територијалну аутономију (1690–1850), Зборник Матице српске за историју, 1991, Нови Сад, бр. 43. 7–24. Г. Гарић-Петровић, Демографске прилике и мрежа парохија у Београдској епархији од 1718. до 1739. године, Историјски часопис, књ. 59, Београд 2010, 267–296. В. Landais, Habsburg's State and the Local Ortodox Elite. The Case of the Banat of Temesvár (1750–1780), u: Н. Heppner, E. Posch, The Habsburg Empire and the Ortodox World in the Eighteenth and Nineteenth Centuries, Bochum 2012, 109–120. А. Милошевић, Светачке медаљице из Смедеревске тврђаве: прилог проучавању визуелне културе католика у време аустријске владавине Србијом 1718–1739, Смедеревски зборник 3, Смедерево 2012, 39–70. А. Милошевић, Пропагандна кампања бечког двора у аустријско-турском рату 1716–1718. године на картама и гравирима, Култура, бр. 131, Београд 2011, 101–122.

¹⁵ Б. Храбак, Јевреји у северној Србији 1688–1739. године, Зборник Народног музеја XXI, Чачак, 1991, 49–97.

тификација Београдске тврђаве и уопште грађевинска делатност у Београду чини такође посебну целину, чији протоколи говоре о организацији радова, довлачењу грађевинског материјала, врбовању зидара и других мајстора, финансијским издацима, роботним поданичким давањима (Robotgeld) и другим активностима.¹⁶

На крају треба поменути изворну грађу у Државном архиву у Бечу без које обрада ове теме не би била могућа. Обим, врста и карактер сачуваних извора неумољиво условљавају правце истраживања и одређују начин приступа теми. Прва од фасцикли која се намеће истраживачу је „Serbien: Berichte und Vorschläge zu seiner besseren Verwaltung (1719–1739)“ из фонда Финансијског и Коморског архива, чији је део садржан у поменутом Лангеровом делу. На основу увида у њен садржај, може се закључити да су та документа користили и наши историчари 20. века, али и да им је велики број њих промакао пажњи. Пре свих треба напоменути да су основе уређења Краљевства Србије садржане у њима, као и извештаји о прикупљању контрибуције, приходима и расходима у дистриктима, затим извештаји о обезбеђивању и превозу огревног дрвета, као и оног за фортификацију Београдске тврђаве. Осим тога постоје и дописи највиших службеника београдске администрације Дворској комори у Бечу у којима су изнета мишљења и препоруке за боље функционисање управе.¹⁷ Овој теми се само по себи намеће неопходност обрађивања и протокола неоаквистичке субделегације из истог архивског фонда, чији је утицај на одлуке београдске администрације био велики.¹⁸

Интересантан садржај који по обиму завређује посебну истраживачку тему је фасцикла „Bergwerke in Serbien und der Wallachei“ у којој се налази историја авалског и рудничког рудника у периоду аустријске управе и процес рада друштва за експлоатацију тих рудника.¹⁹ Такође, мноштво патената цара Карла VI који се налазе у истом фонду говоре о бројним државним одлукама које се тичу различитих сфера живота српског становништва у Краљевству Србији. Један од примера директног утицаја је и низ одлука о оснивању тзв. „Царске привилеговане оријенталне компаније“ донетих 1719. године: „Gründungspatent einer Orientalischen Handelsgesellschaft auf Grund des Friedens von Passarowitz“²⁰, „Neufassung der Statuten der Orientalischen Handelsgesellschaft“²¹ и 1720. године „Patent zur Intensivierung des Schiffbaus und damit der Orientalischen Kompagnie“²², чији монопол у трговини са османским царством у том тренутку штети српским трговцима. Патенти о ца-

¹⁶ М. Митровић, Подаци о Србији у протоколима Дворског ратног савета у Бечу (1717–1740), Београд 1988.

¹⁷ AT-OeStA/FHKA ANK HF Ungarn Sieb. Kaalvhd., Fasz. 99.

¹⁸ AT-OeStA/FHKA ANK HF Ungarn VUG 30/A, AT-OeStA/FHKA ANK HF Ungarn VUG 30/B.

¹⁹ AT-OeStA/FHKA ANK HF Ungarn VUG 20/A, AT-OeStA/FHKA ANK HF Ungarn VUG 20/B.

²⁰ AT-OeStA/FHKA FHKA SUS Patente 52.21. (27. мај 1719).

²¹ AT-OeStA/FHKA FHKA SUS Patente 50.30. (29. децембар 1719).

²² AT-OeStA/FHKA FHKA SUS Patente 51.15. (18. септембар 1720).

ринама „Instruktionen für die im Temesvarer Banat amtierenden Mautbeamten“ и „Mauttariffe für Serbien“, као и књига царинских тарифа из 1733. године су само део докумената који говоре о трговини у Краљевству Србији, а њима се свакако могу придодати и књиге дворске санитарне комисије из фонда ратног архива о стварању и деловању санитарног кордона на граници са Османским царством.²³

Овај последњи пример неизоставно упућује на чињеницу да је драгоцен грађа о аустријској управи у Србији разбацана и несистематизована по разним фондовима Државног архива у Бечу, те да је потребно уложити много труда и времена у потрази за њом. Нове технологије омогућавају истраживачима да уз претходну свеобухватну припрему, у смислу упознавања са постојећом литературом, пронађу неопходну грађу користећи базу података доступну на званичној интернет страници архива. Уз то, на једном месту се могу пронаћи разне информације о штампаним издањима Државног архива у Бечу као и о могућностима репродуковања архивског материјала.

Сачињени преглед литературе и архивске грађе треба да послужи новим истраживањима на тему аустријске управе у Србији. Јасна перспектива и могућности које су се монархији пружале на југоистоку Европе од краја 17. века, увукле су Балкан и Србију у њене политичке програме који су остали актуелни све до почетка 20. века. Творци модерне историографије сигурно могу допринети новим сазнањима, допунити и изменити многе већ формиране слике или евентуално расветлити неке њене још увек неразјашњене делове.

Необјављена архивска грађа

Аустријски државни архив (Österreichisches Staatsarchiv), Беч

ФНКА (Finanz- und Hofkammerarchiv) АНК HF Ungarn Sieb. Kaalvhd., Fasz. 99. *Serbien: Berichte und Vorschläge zu seiner besseren Verwaltung (1719–1739).*

ФНКА АНК HF Ungarn VUG 30/A, ФНКА АНК HF Ungarn VUG 30/B. *Neoaquistica des Karlowitzer und Passarowitzer Friedens.*

ФНКА АНК HF Ungarn VUG 20/A, ФНКА АНК HF Ungarn VUG 20/B. *Bergwerke in Serbien und der Wallachei.*

ФНКА SUS Patente 52.21. *Gründungspatent einer Orientalischen Handelsgesellschaft auf Grund des Friedens von Passarowitz..* (27. мај 1719).

ФНКА SUS Patente 50.30. *Neufassung der Statuten der Orientalischen Handelsgesellschaft.* (29. децембар 1719).

ФНКА SUS Patente 52.14. *Patent zur Intensivierung des Schiffbaus und damit der Orientalischen Kompagnie.* (20. мај 1722).

ФНКА SUS Patente 65.5. *Instruktionen für die im Temesvarer Banat amtierenden*

²³ AT-OeStA/FHKA SUS Patente 65.5. (1733). AT-OeStA/FHKA SUS Patente 65.2. (1733). AT-OeStA/KA ZSt MilKom Sanitätshofkommission Bücher 1.

Mautbeamten. (1733).

ФНКА SUS Patente 65.2. *Mauttariffe für Serbien*. (1733).

КА (Kriegsarchiv) ZSt MilKom Sanitätshofkommission Bücher 1.

Литература

- Андерсон, С. М. (2003). *Европа у 18. веку*. Београд: Клио.
- Bidermann, H. (1972). *Geschichte der österreichischen Gesamt-Staats-Idee 1526–1804*. Wien: Verlag der Wissenschaftlichen Antiquariats H. Geyer.
- Бошковић, Ђ. (2009). *Један попис села Митровачког провизората из 1720. Године*. Нови Сад: Зборник Матице српске за историју, бр. 79–80, 71–96.
- Гавриловић, В. (2008). *Фрагменти прометног протокола контумаца у Параћину (1723, 1731. и 1733)*. Београд: Мешовита грађа, 29, 73–80.
- Гавриловић, В. (2000). *Подаци из 1737. о народној милицији у Краљевини Србији*. Београд: Историјски часопис. књ. 47, 249–262.
- Гавриловић, В. (2000). *Подаци из 1737. о народној милицији у Краљевини Србији*, Београд: Историјски часопис. бр. 47, 249–262.
- Гавриловић, С. (1991). *О борби Срба у Хабзбуршкој монархији за политичко-територијалну аутономију (1690–1850)*. Нови Сад: Зборник Матице српске за историју, бр. 43. 7–24.
- Гарић-Петровић, Г. (2010). *Демографске прилике и мрежа парохија у Београдској епархији од 1718. до 1739. године*. Београд: Историјски часопис, књ. 59, 267–296.
- Грујић, Р. (1914). *Прилози за историју Србије у доба аустријске окупације: (1718–1739)*. Београд: Споменик СКА, књ. 52, 84–208.
- Golubeva, M. *The Habsburgs and Central Europe, 1683–1723*. unpublished; www.oup.co.uk/pdf/0-19-928144-0.pdf (23.10.2012.).
- Ђорђевић, М. (2012). Administration of Belgrade (1720–1738). In: G. Barth-Scalmani, J. Bürgschwentner, M. König, C. Steppan (Ed.), *Forschungswerkstatt: Habsburgermonarchie im 18. Jahrhundert, Jahrbuch der Österreichischen Gesellschaft zur Erforschung des 18. Jahrhunderts*. Bd. 26. Bochum: Verlag Dr. Dieter Winkler, 185–194.
- Живојиновић, Д. (2000). *Успон Европе*. Београд: Службени лист СРЈ.
- Живојиновић, Д. (1970). *Пожаревачки уговор у светлости политичких збивања у Европи (1715–1720)*. Београд: Зборник историјског музеја Србије, бр. 7, 198–205.
- Zöllner, E. (1984). *Geschichte Österreichs von den Anfängen bis zur Gegenwart*. Wien: Verlag für Geschichte und Politik Wien.
- Zöllner, E. (1983). *Österreich im Zeitalter des aufgeklärten Absolutismus*. Wien: Österreichischer Bundesverlag.
- Ingrao, C. (1994). *Habsburg monarchy 1618–1815*. Cambridge: University Press.
- Кенигсбергер, Г. Х., Џ. К., Боулер, Џ. Л. Моуз. (2002). *Европа у 16. веку*. Београд: Клио.

- Landais, B. (2012). *Habsburg's State and the Local Orthodox Elite. The Case of the Banat of Temesvár (1750–1780)*. In: H. Heppner, E. Posch, *The Habsburg Empire and the Orthodox World in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, Bochum: Verlag Dr. Dieter Winkler, 109–120.
- Langer, J. (1889). *Serbien unter der kaiserlichen Regierung (1717–1739)*, Wien: Mittheilungen des k. und k. Kriegsarchivs, neue Folge III, 157–247.
- Милошевић, А. (2010). *Настанак и развој концепта Краљевине Србије у барокној историографији и визуелним медијима*. Београд: Зборник – Музеј примењене уметности, бр. 6, 19–26.
- Милошевић, А. (2012). *Светачке медаљице из Смедеревске тврђаве: прилог проучавању визуелне културе католика у време аустријске владавине Србијом 1718–1739*. Смедерево: Смедеревски зборник 3, 39–70.
- Милошевић, А. (2011). *Пропагандна кампања бечког двора у аустријско-турском рату 1716–1718 године на картама и гравирима*. Београд: Култура, бр. 131, 101–122.
- Митровић, М. (1988). *Подаци о Србији у протоколима Дворског ратног савета у Бечу (1717–1740)*. Београд: Споменик САНУ, СХХХ.
- Митровић, М. (1984). *Животни пут и дело Срете Пецињачког*. Нови Сад: Зборник Матице српске за историју, бр. 30, 202–211.
- Павловић, Д. (1901). *Аустриска владавина у северној Србији (од 1718–1739.)*. Београд: Државна штампарија Краљевине Србије.
- Pärvev, I. (2012). *Joy and Glory. Die Eroberungen Belgrads 1717 und 1789 als Medienereignis im Alten Reich*. In: *The Habsburg Empire and the Orthodox World in the Eighteenth and Nineteenth Centuries*, Bochum Bochum: Verlag Dr. Dieter Winkler, 93–108.
- Peez, C. von. (1918). *Die Landsverleger-Compagnia zu Wienn. Die erste Kriegsversorgungs-Gesellschaft 1622–1624*. Altösterreichs Handelskompagnien. Bd.1, Wien.
- Пенингтон, Х. Д. (2002). *Европа у 17. веку*. Београд: Клио.
- Пецињачки, С. (1972). *Једна спецификација из 1730. године о царинском промету оршавске и радојевачке царинарнице*. Зајечар: Развитак XII/2, 101–103.
- Пецињачки, С. (1980). *Неколико података о аустријској Краљевини Србији од 1731. до 1736. године*. Чачак: Зборник Народног музеја, X, 97–117.
- Пецињачки, С. (1983). *Царински приходи и расходи аустријске Краљевине Србије 1730–1732. године*. Београд: Мешовита грађа XI, 73–133.
- Пецињачки, С. (1971). *Основни подаци о Браничеву и Тимочкој крајини из 1720. године*. Зајечар: Развитак, бр. 11/2, 56–63.
- Пецињачки, С. (1970). *Три документа о североисточној Србији из прве половине XVIII века*. Зајечар: Развитак 10/6, 127–132.
- Пецињачки, С. (1970). *Ситни прилози за историју североисточне Србије под аустријском владавином 1718–1739. године*. Зајечар: Развитак 10/4-5, 81–88.
- Пецињачки, С. (1972). *Различити подаци о Браничеву и Тимочкој крајини из 1718–1738. године*. Зајечар: Развитак 12/6, 71–79.
- Пецињачки, С. (1977). *Распоред домаће милиције аустријске краљевине Србије у 1725. години*. Чачак: Зборник народног музеја, бр. 8, 37–59.

- Пецињачки, С. (1977). *Извештај К.А. Виртемберга о неким тврђавама и домаћој милицији аустријске „Краљевине Србије“ у 1720. години*. Београд: Мешовита грађа (Miscellanea), бр. 5, 59–69.
- Пецињачки, С. (1976). *Различити подаци из 1732–1733. године о коморским насељима рудничког дистрикта*. Чачак: Зборник радова Народног музеја, бр. 6, 31–84.
- Пецињачки, С. (1974). *Подаци о прописима и пореским дажбинама у Србији од 1717. до 1719. године*. Београд: Мешовита грађа (Miscellanea), бр.3, 41–80.
- Пецињачки, С. (1977). *Војна контрибуција југословенских и других земаља Аустријске царевине од 1700. до 1746. године*. Београд: Мешовита грађа (Miscellanea), бр. 5, 53–56.
- Пецињачки, С. (1976). *Мале вести о обнови рудника Кучајна у 1722. години*. Зајечар: Развитак, бр.16/1, 84–88.
- Пецињачки, С. (1974). *Мањи прилози о Мајданпеку и његовом пословању у периоду 1720–1736. године*. Зајечар: Развитак, бр. 14/1, 89–100.
- Поповић, Д. (1950). *Србија и Београд од Пожаревачког до Београдског мира 1718–1739 године*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Поповић, Д. (1935). *Грађа за историју Београда од 1711–1739. године*. Београд: Споменик СКА, бр. 78, 16–282.
- Поповић, Д. и Богдановић, М. (1958). *Грађа за историју Београда 1717–1739. године*. Београд: Историјски архив Београда.
- Pruckner, G. (1946). *Der Turkenkrieg 1716–1718: Seine Finanzierung und Militärische Vorbereitung*. Wien: (необјављена докторска дисертација).
- Regele, O. (1949). *Der Österreichische Hofkriegsrat (1556–1848)*. Wien.
- Rill, B. (1992). *Karl VI. Habsburg als barocke Großmacht*. Graz, Wien, Köln.
- Руварац, Д. (1910). *Писма Максима Суворова руско-српског учитеља и митрополита Мојсија Петровића*. Београд: Споменик СКА, књ. 49, 74–95.
- Самарџић, Р. (1968). *Краљевство Словена у развоју српске историографије*. У: *Мавро Орбин, Краљевство Словена*. Београд: Књижевне новине.
- Stadtmüller, G. (1966). *Geschichte der habsburgischen Mach*. Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, Kohlhammer.
- Торка, Р. (1954). *Der Hofstaat Keiser Karl VI*. Wien: (необјављена докторска дисертација).
- Tschugguel, H. (1996). *Österreichische Handelskompagnien im 18. Jahrhundert und die Gründung der Orientalischen Akademie als ein Beitrag zur Belegung des Handels mit dem Orient*. Wien: (необјављена докторска дисертација).
- Thiel, V. (1930). *Die innerösterreichischen Zentralverwaltung (1564–1749)*. Wien-Leipzig.
- Hajek, A. (1912). *Serbien unter österreichischen Regierung nach dem Falle Belgrads 1717*. Universität Wien: Необјављена докторска дисертација.
- Храбак, Б. (1991). *Јевреји у северној Србији 1688–1739. године*. Чачак: Зборник Народног музеја, XXI, 49–97.

Ema Miljković Bojanić, Miloš Đorđević

„KÖNIGREICH DER SERBEN“ IN DER GESCHICHTSSCHREIBUNG

Resümee: Viele Aspekte der kurzzeitigen österreichischen Verwaltung in Nordserbien in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts könnte man als ‚innovativ‘ bezeichnen. Für die Bürger, deren vorige Generationen in einem strengen Militärland mit unterschiedlichen kulturellen Milieus, sozusagen in einer anderen Zivilisation, gelebt hatten, war das österreichische Regierungssystem vollkommen unbekannt. Die Umstrukturierung der Administration ging mit großen Investitionen in den Bereichen des Handels und des Bergbaus sowie der Errichtung einer Zollverwaltung einher, was am Ende die wirtschaftliche Entwicklung dieses Teils Serbiens bewirken sollte. Aber die begonnene Neuaufstellung der Administration in diesem Teil von Serbien wurde wegen der folgenden Ereignisse unterbrochen. Der neue österreichische Türkenkrieg (1737 –1739) und der danach geschlossene Friede von Belgrad bewirkten, dass dieser Teil von Serbien wieder innerhalb der Grenzen des Osmanischen Reichs geriet.

Stichwort: Das Königreich Serbien, der Habsburger Monarchie, Geschichtsschreibung, Komoren Archiv, Krieg Archiv, Forschung